

Роль банківського капіталу в забезпеченні розвитку національної економіки

Розглянуто важливість достатності банківського капіталу в банківській системі та в економіці держави в цілому. Проаналізовано сучасний стан рівня капіталу вітчизняних банків порівняно з капіталом банків зарубіжних країн. Висвітлено основні фактори, які стримують рівень розвитку банківської системи України, та їх вплив на достатність капіталу банків.

Ключові слова: банківський капітал, глобалізація, капіталізація, банківська система.

Головним завданням сьогодення є встановлення стабільної економічної ситуації в Україні. Успішність виконання цього завдання залежить від розвитку банківської системи та кожного банку зокрема. Спираючись на досвід країн із розвинутою ринковою економікою, можна констатувати, що лише функціонування адекватної ринковим умовам банківської системи є одним із головних важелів створення ефективної, глобалізованої економіки країни. Тому здатність вирішення цих завдань залежить передусім від механізмів управління банківським капіталом, який є одним із найважливіших показників банківської діяльності, що забезпечує потрібний рівень капіталізації банків, характеризує їх фінансову платоспроможність, ліквідність, та формує можливості подальшого розвитку. Достатність забезпечення капіталу банків на рівні необхідності потреб розвитку економіки є однією із ключових проблем розвитку банківської системи України. Сьогодні питання залучення та підтримки достатнього обсягу капіталу є основною вимогою до вітчизняної банківської системи, що зумовлює актуальність даного питання, оскільки в міжнародному аспекті високий рівень капіталізації банківської системи є ознакою стабільності в державі.

Підвищення основних вимог до банківського капіталу та його забезпечення на рівні, адекватному ринковим умовам банківської системи України, досліджували вітчизняні вчені М. Алексеєнко, О. Дзюблюк, Н. Шелудько, О. Сугоняко, О. Кіреєва, Ю. Слав'янська, В. Геєць, Н. Ткачук, Ж. Довгань та ін. Проте питання впливу обсягу банківського капіталу на розвиток банківської системи та економіку країни є недостатньо висвітленими і потребують детальнішого дослідження, що й зумовило мету цієї статті.

Метою цієї статті є визначення впливу обсягу капіталу комерційних банків на розвиток банківської системи України та економіки держави в цілому.

Одним із важливих напрямів управління діяльністю банків є оцінка достатності і відповідності власного капіталу темпам розвитку активів банку та адекватному розвитку економіки. Адже ефективність роботи в банку і його стійкість значною мірою залежать від розмірів його капіталу. Неправильна оцінка реальної величини капіталу може призвести до негативних наслідків у діяльності банку. З одного боку, необґрунтоване завищення величини капіталу призводить до викривлення інформації і вводить в оману не лише органи контролю, а й вкладників, акціонерів, інвесторів, що може завдати значних втрат. З іншого боку, неправильне визначення величини банківського капіталу до

його штучного заниження дає зворотний ефект – звужується діапазон активних операцій. Слід зазначити, що в періоди еволюції економічних систем уже неодноразово доводилося, що наявність фінансово стійких банківських інститутів, здатних стати надійними фінансовими посередниками, є основою національної фінансової системи будь-якої країни. У свою чергу, ключовим елементом стабільності банків та їхнього ефективного розвитку є достатній рівень капіталу, що зумовлено такими причинами:

- достатній рівень капіталу є ключовим елементом довіри до банківської системи, а отже, і до національних грошей;
- висококапіталізовані банки ефективніше виконують функцію розподілу ресурсів в економіці за рахунок економії на масштабах (економії витрат), мають значні інвестиційні можливості;
- добре капіталізовані банки виявляють певну інертність до проявів нестабільності у фінансових системах і таким чином забезпечують свою стабільність, перешкоджають поширенню так званих «кризових явищ»;
- достатній рівень капіталу для банку є ключовим чинником його конкурентоспроможності та фінансової стійкості [1].

Будь-які порівняння без зв'язку з реальними умовами економічного розвитку не дадуть нам об'єктивної оцінки визначення ролі банківського капіталу в економіці країни, тому що банківська система є складовою кожної національної економіки. На практиці аналіз основних показників роботи банківської системи свідчить про випередження темпів росту капіталу порівняно з темпами росту ВВП, що є позитивним фактором, однак темпи росту капіталу значно відстають від нормативних, що свідчить про наявність проблеми у процесах капіталізації (табл. 1).

Наявна тенденція випереджання приросту активів щодо капіталу банківської системи є фактором, який стримує розширення банківських операцій. Це виражається в тому, що банківська система не виконує повною мірою функцію фінансового посередництва.

Головним показником потужності банківської системи та значимості банків для економіки (відношення активів усіх вітчизняних банків до ВВП країни) за підсумками в Україні цей показник на 01.01. 2008 р. зріс проти

Таблиця 1

Темпи росту капіталу банківської системи України в порівнянні з ВВП та активами
(за період 2003-2008 рр.)

Показник	01.01. 2003 р.	01.01. 2004 р.	01.01. 2005 р.	01.01. 2006 р.	01.01. 2007 р.	01.01. 2008 р.
ВВП, млн. грн.	225810,0	267344,0	345943,0	418529,0	535860,0	630019,0
Темп росту	110,6	118,4	129,4	120,9	128,0	117,5
Власний капітал, млн. грн.	9981,0	12882,0	18420,0	25451,0	42566,1	69578
Темп росту	127,1	129,1	143,0	138,1	167,2	163,5
Банківські активи, млн. грн.	67774,0	105539,0	141497,0	223024,0	340179,3	599396
Темп росту	133,4	155,7	134,1	157,6	152,5	176,2

* Складено на основі опрацювання [3–4].

2003 р. з 30,01% до 95,1%, у 2006 р. становив біля 60%, але порівняно з країнами Центральної та Східної Європи він залишається низьким. Дослідження показали, що для банківської системи країн Євросони відношення загального обсягу всіх банківських активів до ВВП у 2006 р. становило 235,5%, а в субрегіоні Центральної Європи (країни Центральної Європи – члени ЄС з травня 2004 р. – Польща, Угорщина, Чехія, Словаччина, Словенія) – 84,8%, у країнах Південно-Східної Європи (Румунія та Болгарії, які приєдналися до ЄС у січні 2007 р., та країнах – кандидатах на вступ до ЄС: Хорватії, Сербії, Боснії і Герцеговині, Албанії) цей показник дорівнював 73,6% [5] (рис. 1).

Важливим значенням ролі банківського капіталу в економіці України є аналіз місця банківського капіталу та наданих кредитів щодо ВВП. Як видно з наведених даних (рис. 2), частка кредитів, наданих банками в економіку країни, становила на початок 2008 р. 107,8 млн. грн., або 17,12% від ВВП [3].

На початку 2008 р. сума кредитів, наданих в економіку України, різко скоротилася на 43%, з 245226 млн. грн. на 1 січня 2007 р. до 107887 млн. грн. на 1 січня 2008 р., питома вага у ВВП з 45,8 % до 17,12 % за один рік, до цього часу цей показник зростає. Це пояснюється тим, що на українському фінансовому ринку спостерігається дефіцит ліквідності: внаслідок боротьби НБУ з інфляцією та світовою фінансовою кризою банкам бракує коштів, особливо довгострокових (терміном на 5 років і більше), а також помітне різке підвищення процентних ставок. Проте аналіз наведених даних показує, що, попри зниження кредитування у 2008 р., кількість наданих кредитів перевищує рівень капіталу банків, а це означає надто великі ризики для банківської системи, що своєю чергою веде до зниження обсягів банківських активів та різке уповільнення темпів економічного зростання у державі.

Зростання ВВП у країні веде і до підвищення рівня розвитку банківської системи країни. При цьому мається на увазі не приріст активів, а приріст капіталу банківської системи, оскільки приріст капіталу – це перший системоутворюючий показник, від величини якого при наявній стабільній системі залежать усі інші банківські нормативи. Це означає, що відношення банківського капіталу до ВВП

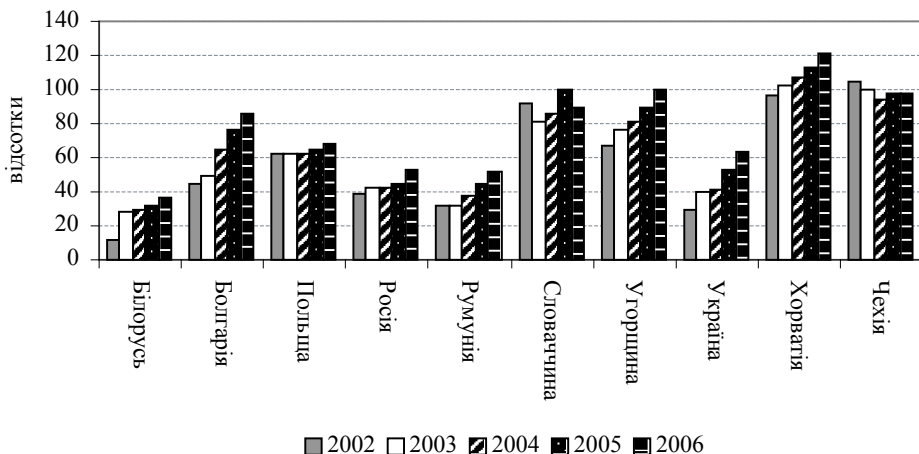

Рис. 1. Частка активів банків різних країн у ВВП (%)
(Складено на основі опрацювання [5; 8]).

Рис. 2. Співвідношення власного банківського капіталу і наданих кредитів до ВВП за період 2003–2008 рр. (Складено на основі опрацювання [3])

повинно стабільно зростати. Сьогодні в Україні частка банківського капіталу у ВВП становить лише 11,04 %, у 2006 р. – 7,94%. І це при незначних обсягах ВВП на душу населення (у 2006 р. цей показник в Україні становив 2278 дол., тоді як у Росії – 6932 дол., Литві – 8770, Латвії – 8796, Польщі – 8888, Естонії – 12237, у країнах Євросоюзу – 33493 дол.) [6].

Проведений аналіз свідчить, що нинішній рівень капіталу в банківській системі України є недостатнім для забезпечення стабільного функціонування і розвитку банків, а також належного покриття ризиків банківської діяльності, що істотно обмежує можливості банків розширювати асортимент своїх продуктів і послуг для підприємств та населення, спричиняючи високу вартість ведення банківського бізнесу. Нестійкий характер розвитку економіки, пов'язаний із високим ризиком втрати банківських доходів, а також висока інфляція, яка, збільшуючи номінальну вартість активів і пасивів банку, водночас зменшує реальну вартість його капіталу, об'єктивно зумовлюють потребу реалізації заходів із збільшення рівня капіталізації. Крім того, відставання темпів зростання капіталів комерційних банків від їхніх активів поступово перетворюється на стійку тенденцію [9]. Неможливість залучати банками у великих масштабах ресурси і, насамперед проводити кредитні та інвестиційні операції, також зумовлює недостатність банківського капіталу.

Важливість достатності капіталу банків адекватному розвитку економіки України дозволяє виокремити основні фактори, які впливають на діяльність українських банків, що не дозволяє досягнути рівня розвитку капіталізації зарубіжних банківських систем. Серед основних факторів можна назвати еко-

номічні, політичні, юридичні і соціально-економічні. Економічні фактори – це, по-перше, незначне повільне зростання ВВП України, що відповідно впливає на результати діяльності банків (наприклад, сумарний балансовий капітал українських банків у січні 2008 р. становив близько 12 млрд. дол., а розмір капіталу одного з німецьких банків Eurohuro в м. Ешборн становить 8,6 млрд. дол.); по-друге, недосконалість податкового законодавства, що спричинило розвиток тіньової економіки; по-третє, наявність на сьогодні від'ємного сальдо в зовнішньоторговельному обороті.

Серед політичних факторів, які безпосередньо впливають на економічну ситуацію в країні, слід назвати: 1) значний рівень корумпованості на різних рівнях державного управління, що стримує ринкові перетворення; 2) відсутність політичної злагоди серед основних політичних сил країни. До юридичних факторів необхідно віднести, насамперед, відсутність стабільної законодавчої бази, що заважає діяльності суб'єктів підприємництва і не сприяє поліпшенню інвестиційного клімату в країні. До найсуттєвіших соціально-економічних факторів належать: падіння життєвого рівня населення внаслідок погіршення загальної економічної ситуації в Україні, спричиненого світовою фінансовою кризою; недовіра широких верств населення до фінансово-кредитних інституцій у зв'язку з девальвацією національної валюти та накладень певних обмежень Національного банку України на роботу комерційних банків. Усі ці фактори негативно впливають на банківську систему і не створюють сприятливих умов для інвестицій у банківський капітал, що і має свої наслідки, менші темпи зростання капіталу, ніж зростання банківських активів. Лише забезпечення сприятливого внутрішнього та зовнішнього середовища у країні з урахуванням усіх вищезазначених факторів призведе до відновлення режиму роботи банківської системи та економіки в цілому і дасть можливість банкам ефективніше управляти капіталом, щоб забезпечити свою фінансову стабільність та надійність.

Необхідно зазначити, що процес ефективного управління капіталом банківських установ повинен розглядатися як одне з пріоритетних завдань як національної економіки, так банківської системи України. Першочергову роль у забезпеченні достатнього обсягу капіталу банків відіграє стійкість банківського сектора, підвищення довіри до нього з боку інвесторів, вкладників, кредиторів. Саме в період входження економіки України у світову та європейську спільноту постає об'єктивна необхідність вирішення проблем, які заторкнули вітчизняну банківську систему і нерозривно пов'язані із підвищенням рівня обсягу капіталу банківської системи. Питання приведення розмірів банківських капіталів до реальних значень потребує розробки відповідного механізму управління капіталом банків. На жаль, вітчизняним кредитним установам ще не вдалося цього досягнути, і це сьогодні є одним із першочергових завдань для вирішення потреб економіки країни і визначення перспектив прискореної інтеграції України до Європейського співтовариства. Підвищення капіталізації банківської системи дозволить забезпечити приріст активів і збільшити кредитування нефінансового сектора, а також посилити роль внутрішніх механізмів перерозподілу капіталу, що підвищить стійкість національної фінансової системи, дозволить уникнути ризиків при виникненні нестабільної фінансово-економічної ситуації.

У подальшому буде проводитися дослідження вибору оптимальних методів управління капіталом банків.

Список використаних джерел:

1. Тимошенко О. П. Особливості капіталізації банківської системи в умовах трансформаційної економіки / О. П. Тимошенко // Актуальні проблеми економіки. – 2007. – №11 (77). – С. 167-171.
2. Ткачук Н. М. Капітал банку як економічна категорія / Н. М. Ткачук // Актуальні проблеми економіки. – 2007. – №11(77). – С. 173-178.
3. Основні показники діяльності банків України на 1 січня 2008 р. // Бюлетень НБУ. – 2008. – №1. – С. 25.
4. Основні показники діяльності банків України на 1 січня 2008 р. // Бюлетень НБУ. – 2008. – №9. – С. 25.
5. Матвієнко П. Капіталізація як дійовий інструмент підвищення надійності банківської системи України / П. Матвієнко // Економіка України. – 2008. – №1. – С. 42-52.
6. Д'яконова І. Пошук стратегії розвитку банківської системи України в умовах глобалізації фінансових ринків / І. Д'яконова // Вісник НБУ. – 2008. – №2. – С. 26-31.
7. Могильницька М. П. Проблеми підвищення рівня капіталізації банків України / М. П. Могильницька // Соціально-економічні проблеми сучасного періоду країни. / НАН України ІРД. – Львів, 2008. – Вип. 1 (69). – С. 223-230.
8. Total GDP 2006. World Bank Quick Reference Tables. September 2007. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://siteresources.worldbank.org>.
9. Дзоблюк О. Проблеми підвищення рівня капіталізації банків України в період ринкової трансформації економіки / О. Дзоблюк // Вісник ТНЕУ. – 2007. – №2. – С. 7-19.

Фостяк В.В. Роль банківського капіталу в контексті глобалізації економіки України.

Рассмотрена важность достаточности банковского капитала в банковской системе и в экономике государства в целом. Проанализировано современное состояние уровня капитала отечественных банков в сравнении с капиталом банков зарубежных стран. Отражены основные факторы, сдерживающие уровень развития банковской системы Украины и их влияние на достаточность капитала банков.

Ключевые слова: банковский капитал, глобализация, капитализация, банковская система.

Fostyak V.V. Role of Bank Capital in the Context of Globalization of Economy of Ukraine.

The estimation of sufficientness of bank capital in the banking system and in the economy of the state on the whole has been considered. The modern state of the level of capital of domestic banks, comparing it to the capital of banks of foreign countries has been analysed. Basic factors which restrain the level of development of the banking system of Ukraine and their influence on sufficientness of capital of banks have been reflected.

Key words: bank capital, globalization, capitalization, banking system.

Надійшло 05.02.2009 р.